

М.В. РУДЕНКО**ТУРИЗМ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ: ГЕОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ**

У статті здійснено аналіз впливу російсько-української війни на сферу туризму в Україні, та можливостям відновлення в повоєнний період з огляду на геоелекономічні аспекти. Туристична галузь відіграє важливе значення безпосередньо для економіки держави, а також для іміджу та пізнаваності України в світі. Проте війна різко погіршила ситуацію у сфері туризму, значним чином вплинула на привабливість нашої держави для іноземців, а також знизилла туристичні потоки, що в свою чергу привело до зменшення надходжень до бюджету та збільшенню рівня безробіття. Війна призвела до значних пошкоджень інфраструктури, культурної спадщини та руйнування туристичних потоків. Водночас туризм містить геоелекономічний потенціал для відновлення локальних економік, створення робочих місць і відновлення іміджу країни.

Метою статті є аналіз теоретичних підходів до геоелекономіки туризму та практичних рекомендацій для відновлення туристичного потенціалу України з урахуванням фінансових можливостей країни.

Методи дослідження: системний огляд наукових публікацій і аналітичних звітів, порівняльний аналіз кейсів, геоелекономічний підхід до оцінки джерел фінансування повоєнного відновлення.

Ключові слова: геоелекономіка туризму; повоєнне відновлення; культурна спадщина; відбудова інфраструктури; внутрішній туризм; сталий розвиток; соціально-економічна трансформація; цифровізація, державна політика відновлення.

MYKOLA RUDENKO**TOURISM IN THE CONTEXT OF UKRAINE'S POST-WAR RECOVERY: GEO-ECONOMIC ASPECTS**

The article analyzes the impact of the Russian–Ukrainian war on the tourism sector in Ukraine and explores the possibilities for its post-war recovery from a geo-economic perspective. The tourism industry plays a crucial role not only in the national economy but also in shaping Ukraine's image and visibility in the global arena. However, the war has sharply deteriorated the situation in the tourism sector, significantly reducing the country's attractiveness to foreign visitors and decreasing tourist flows, which in turn has led to lower budget revenues and higher unemployment rates. The war has caused severe damage to infrastructure, cultural heritage, and the overall tourism network.

At the same time, tourism possesses considerable geo-economic potential for the revitalization of local economies, job creation, and the restoration of the country's international image.

The purpose of the article is to synthesize theoretical approaches to the geo-economics of tourism and to develop practical recommendations for restoring Ukraine's tourism potential, taking into account the financial realities of reconstruction.

Keywords: geoeconomics of tourism; post-war recovery; cultural heritage; infrastructure reconstruction; domestic tourism; sustainable development; socio-economic transformation; digitalization, state recovery policy.

Постановка проблеми. Повномасштабна війна в Україні спричинила глибокі соціально-економічні втрати, екологічні ризики та інфраструктурні пошкодження, що безпосередньо вплинули на туристичну галузь – одну з важливих складових національної економіки та міжнародного іміджу держави. Руйнування об'єктів культурної спадщини, транспортної та рекреаційної інфраструктури, зниження рівня безпеки і скорочення туристичних потоків призвели до суттєвого занепаду внутрішнього і зовнішнього туризму.

Водночас у період повоєнного відновлення туризм може стати дієвим інструментом соціально-економічної стабілізації, залучення інвестицій і формування позитивного геоелекономічного іміджу України у світі. Сучасна геоелекономічна ситуація вимагає переосмислення ролі туризму не лише як галузі послуг, а також як чинника інтеграції країни у глобальний простір, розвитку регіонів і відновлення територій, постраждалих від війни.

Проблема полягає у визначенні стратегічних напрямів розвитку туристичної сфери України в нових геоелекономічних умовах, формуванні ефективних механізмів відновлення туристичної інфраструктури, просуванні національного туристичного бренду та забезпеченні сталого розвитку галузі з урахуванням безпекових, соціальних та екологічних викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про зростання наукового інтересу до осмислення геоелекономічної ролі туризму в процесах повоєнного відновлення України. У сучасних працях послідовно висвітлюються наслідки російсько-української війни для туристичної галузі, зокрема різке скорочення туристичних потоків, руйнування інфраструктури та об'єктів культурної спадщини, зниження інвестиційної та туристичної привабливості територій, що спричинило зменшення бюджетних надходжень і зростання безробіття (Ханенко, 2024 [12] ; Кириченко, 2024; [6], Бут, 2024 [5]). Водночас низка авторів акцентує увагу на потенціалі туризму як важливого чинника зростання рівня благополуччя населення, створення робочих місць та відновлення міжнародного іміджу держави, підкреслюючи його геоелекономічну значущість у системі післявоєнної реконструкції (Роїк, 2022; [10]).

Методологічно ці дослідження спираються на системний аналіз, порівняльне вивчення зарубіжних кейсів та геоелекономічний підхід до оцінки джерел фінансування, державних програм і партнерських моделей взаємодії (Моца, 2022 [7]; Фастовець, 2022 [11]). У працях розглядаються інструменти відновлення галузі, серед яких публічно-приватне партнерство, міжнародна фінансова допомога, а також принципи «зеленої» реконструкції, орієнтовані

на збереження культурної спадщини та сталий розвиток інфраструктури (аналітичні звіти, UNESCO, 2023 [4]). Разом із тим дослідники виокремлюють низку ризиків – триваючі проблеми безпеки, мінну небезпеку, нерівномірність регіонального потенціалу, гео економічні бар'єри виходу на міжнародні ринки – що ускладнюють відновлення туристичного сектору (Чорний, 2022 [13]). Попри наявність цінних теоретичних і практичних напрацювань, залишаються недостатньо дослідженими питання регіональної диференціації збитків, довгострокової динаміки відновлення туристичного попиту та інтеграції гео економічних сценаріїв із конкретними фінансовими механізмами, що визначає перспективу подальших наукових пошуків.

Формування цілей статті. Метою статті є комплексне дослідження гео економічних аспектів розвитку туризму в Україні в умовах повоєнного відновлення, зокрема виявлення ключових ресурсів та обмежень туристичної галузі, оцінка ризиків, що впливають на динаміку її відбудови, а також формування науково обґрунтованих підходів і практичних рекомендацій щодо використання туристичного потенціалу як інструмента економічного повоєнного відновлення держави.

Виклад основного матеріалу. Оцінка збитків і потреб, здійснена ЮНЕСКО [4], є третьою за рахунком з лютого 2022 року і була проведена у співпраці з Світовим банком, урядом України, Європейською комісією та Організацією Об'єднаних Націй. Зазначена оцінка охоплює загалом 4779 культурних і туристичних об'єктів, що зазнали пошкоджень, відповідно до даних української влади. Зокрема, йдеться про пошкодження об'єктів та будівель, що мають історичну цінність (вартість оцінюється у 2,41 мільярда доларів США), пошкодження творів мистецтва, колекцій і культурних сховищ (161 мільйон доларів США), пошкодження будівель та майстерень, що використовуються в культурних і креативних індустріях (262 мільйони доларів США), а також пошкодження туристичних об'єктів (650 мільйонів доларів США). Харківська область зазнала найбільших втрат, на її частку припадає майже 25% від загальних збитків, за нею йдуть Донецька область з 14,7% та Одеська область з 7,6%.

З лютого 2022 року сектори культури та туризму також зазнали втрат у вигляді знижених доходів, які оцінюються в 19,6 мільярда доларів США, що є збільшенням на 30% за рік. Більша частина цих втрат, а саме 10,6 мільярда доларів, припадає на місто Київ, головним чином через зниження кількості туристів і значне сповільнення розвитку креативних індустрій.

Згідно з даними ЮНЕСКО, для відновлення та реконструкції цих секторів буде необхідно залучити близько 9 мільярдів доларів США в період з 2024 по 2033 роки, тобто потреба у фінансуванні зросла на 30% порівняно з попереднім роком. Наведені дані свідчать, що повоєнне відновлення туристичної сфери потребує не лише відбудови фізичної інфраструктури, а й переосмислення гео економічної ролі туризму в умовах зміни регіональних та міжнародних потоків

капіталу, міграцій і трансформації глобального попиту на безпечні destinations. Саме в цьому контексті постає необхідність цілісного наукового аналізу, який виходить за межі традиційних підходів до оцінювання збитків і включає макрорегіональні, фінансово-інвестиційні та гео економічні аспекти відновлення.

На основі проведеного дослідження виділимо ключові ресурсні й гео економічні аспекти відновлення. По-перше, ресурсна база туризму – як фізична інфраструктура (готелі, об'єкти туризму, транспорт), так і нематеріальні активи (культурна спадщина, бренд країни, імідж безпеки) – зазнала довготривалого руйнування та вимагає комплексної реабілітації. По-друге, ризики, що стоять перед сектором, включають не лише прямі фізичні збитки та руйнування, але й гео економічні бар'єри: знижений рівень зовнішнього туристичного попиту, зміна маршрутів міжнародного туризму, конкуренція з іншими регіонами, питання безпеки та мінної небезпеки, невизначеність інвесторів. Важливим є те, що відновлення туризму виступає не лише як економічна задача, а як складова стратегічного гео економічного розвитку – відновлення локальних економік, створення робочих місць, залучення капіталу, посилення міжнародного іміджу України як привабливої, безпечної туристичної destinations.

Комплексне дослідження гео економічних аспектів повоєнного відновлення туристичної сфери засвідчує, що масштаби руйнувань впливають не лише на економічні показники, але й на глобальне позиціонування України як туристичної держави. Дані ЮНЕСКО свідчать про значну кількість пошкоджених культурних і туристичних об'єктів та втрати доходів у 19,6 млрд дол. США, що формує складний контекст для відновлення галузі. До цього додаються оцінки Київської школи економіки та Міністерства культури щодо регіональної асиметрії руйнувань, що підкреслює значну диференціацію туристичного потенціалу. Інфраструктурні втрати поєднуються з нематеріальними: зниженням рівня безпеки, погіршенням інвестиційної привабливості та репутаційними ризиками для країни на міжнародній арені.

Попри зазначене вище, наявні ресурси та тенденції свідчать про потенціал для швидшого відновлення, ніж у багатьох інших секторах. Внутрішній туризм демонструє стійкість навіть у період війни, культурна спадщина зберігає цінність як нематеріальний актив, а міжнародна фінансова підтримка, включно з багаторічними програмами реконструкції ЮНЕСКО, створює умови для масштабного залучення інвестицій. Активність креативних індустрій та зростання інтересу до української культури посилюють можливості для перезапуску туристичного сектору у новій гео економічній моделі.

Разом із тим відновлення туристичної галузі стикається з численними викликами – насамперед безпековими, фінансовими, організаційними й інституційними, що зумовлює необхідність систематизації та оцінки внутрішніх характеристик сектору та зовнішніх чинників, які формують умови

для його розвитку. У даному контексті доцільним є застосування SWOT-аналізу як інструмента інтегрованої діагностики та стратегічного планування, що дозволяє структурувати сильні та слабкі сторони туристичного сектору, а також визначити можливості й загрози, що впливають на ефективність його повоєнної відбудови та геоекономічне позиціонування України.

Таблиця 1 – SWOT-аналіз відновлення туристичної сфери України

Сильні сторони	Слабкі сторони
- Значний обсяг культурної та природної спадщини, включно з об'єктами ЮНЕСКО, що зберігають нематеріальну цінність навіть за умов руйнувань. - Сильна міжнародна підтримка України, що відкриває широкі можливості для залучення зовнішнього фінансування. - Стійкий внутрішній туристичний попит, здатний стати базовим драйвером відновлення. - Активність креативних індустрій, що формують підґрунтя для розвитку культурних, гастрономічних і міських маршрутів.	- Суттєві інфраструктурні пошкодження та значні фінансові втрати. - Нерівномірність регіонального розвитку та значні втрати туристичного потенціалу у прифронтових областях. - Збереження високого рівня безпекових ризиків, включно з мінною небезпекою. - Зниження іноземного туристичного потоку та обережність інвесторів щодо вкладення коштів у ризикові території. - Обмежена спроможність локальних громад відновлювати об'єкти власними ресурсами.
Можливості	Загрози
- Міжнародні програми фінансування. - Формування нового туристичного бренду України як країни стійкості та культурної унікальності. - Підтримка сталого туризму та зеленої реконструкції, що відповідає світовим тенденціям і фінансується міжнародними інституціями. - Розвиток креативних кластерів, міських та культурних хабів як інструментів регіонального відновлення. - Можливості цифровізації туризму – AR/VR-реконструкція об'єктів, 3D-моделі, використання цифрових платформ.	- Ризик повторних атак та пошкоджень туристичних і культурних об'єктів, що вже неодноразово фіксувався міжнародними інституціями. - Перенаправлення туристичних потоків у конкурентні регіони Європи з вищим рівнем безпеки. - Глобальна конкуренція за доступ до міжнародних інвестиційних фондів, частина яких спрямована на інші глобальні виклики (клімат, енергетика). - Демографічні втрати та кадровий дефіцит у сфері туризму та обслуговування. - Ризик неузгодженості державних, регіональних і міжнародних програм відбудови, що може уповільнювати реалізацію проєктів.

Джерело: складено автором

В умовах повоєнної відбудови туристичної галузі ключовим є не стільки відновлення до стану до війни, скільки трансформація туризму на цілісну геоекономічну політику, що поєднує реконструкцію інфраструктури, відновлення культурної спадщини і вибудовування конкурентного туристичного бренду країни. Оцінки збитків фіксують широкомасштабні пошкодження і багато мільярдів доларів прямих та непрямих втрат. Наведені дані вказують на необхідність поєднання трьох компонентів [2] у стратегії відновлення:

1) швидкого ліквідаційного циклу – забезпечити мінімальну функціональність та безпеку локацій;

2) середньострокових інвестицій у відбудову інфраструктури та сервісів через донорські програми;

3) довгострокової трансформації – «зелена» та цифрова реконструкція культурних та туристичних активів із фокусом на майбутній попит.

Ефективність кожного підходу вимірюється не лише обсягом відновлених будівель, але й мультиплікативним ефектом: зростанням зайнятості, доходів місцевих бюджетів, іноземних інвестицій і зміною іміджевих індикаторів. Досвід Світового банку [9] з повоєнного відновлення показує, що поєднання донорського фінансування, державних гарантій і чітких механізмів управління (моніторинг, прозорість, закупівельні стандарти, розмінування) підвищує привабливість приватного капіталу й скорочує часові витрати на відбудову. Паралельно «зелена» реконструкція, що вже пропонується експертами для України [8], відкриває доступ до спеціалізованих кліматичних та екологічних фондів і знижує експлуатаційні витрати об'єктів у майбутньому, що репрезентує як економічну, так і іміджеву цінність для туристичного продукту. Інтеграція цифрових рішень (3D/VR, цифрові музеї, платформи бронювання) дозволить частково компенсувати тимчасову втрату фізичного доступу і залучити нові сегменти попиту.

Наступним кроком дослідження проведемо систематизацію можливих сценаріїв повоєнного відновлення з огляду на геоекономічний аспект, що дозволяє створити картину стратегічного планування, яка виходить за межі епізодичної відбудови.

Систематизація стратегічних сценаріїв відновлення туристичної сфери України ґрунтується на постконфліктних моделях, запропонованих Aldairany, Omar & Quoquab (2018) [1], які виділяють базові та трансформаційні траєкторії реконструкції економіки. Геоекономічна рамка оцінювання, представлена у звіті OECD (2022) [3], дозволяє аналізувати кожен сценарій через співвідношення витрат, вигод і ризиків, що робить можливим формування довгострокових моделей розвитку, які виходять за межі епізодичної відбудови. Спираючись на ці методологічні основи, геоекономічна оцінка сценаріїв для України включає аналіз довгострокових тенденцій перерозподілу капіталу, зміни глобальних туристичних потоків, конкурентних переваг регіонів та інституційної спроможності держави. Така рамка виходить за межі технічної відбудови окремих об'єктів і формує картину стратегічного планування, у якій туризм постає інструментом просторового розвитку, інтеграції у світові ринки та збільшення ваги держави. Застосування цієї рамки до умов України демонструє, що відновлення туристичної галузі має розглядатися не лише як процес відбудови інфраструктури, але як інструмент структурної модернізації, посилення конкурентоспроможності регіонів і переорієнтації країни на глобальні ринки. Геоекономічний аналіз сценаріїв дозволяє сформулювати комплексне бачення, у якому туризм виступає не просто складовою сервісної економіки, а ключовим механізмом просторового розвитку,

інтеграції у світовий ринок і зміцнення міжнародного іміджу України.

Таблиця 2 – Сценарії повоєнного відновлення з огляду на геоелекономічний аспект

1) Базовий (відновлювальний)	
Суть:	пріоритет – безпека й мінімальна функціональність; відбудова ключових об'єктів за міжнародною допомогою та державного фінансування.
Інструменти/фінансування:	RDNA3-гранти, цільові державні програми, технічна допомога від ЮНЕСКО/ООН.
Ключові особи:	ОДА, міжнародні агенції (ЮНЕСКО, UN), донори.
KPI (18–36 міс.):	% відновлених критичних об'єктів (ціль – 30–50%), кількість безпечних туристичних локацій, відновлення місцевих робочих місць (+10–20% у цільових громадах).
2) Активний (інвестиційно-орієнтований)	
Суть:	залучення приватних і міжнародних інвестицій для відновлення інфраструктури та просування нового туристичного бренду.
Інструменти/фінансування:	державні гарантії для інвесторів, інвестиційні кластери, пільгові кредити. Підтримка політики дерегуляції у безпечних регіонах, маркетинг на зовнішніх ринках.
Ключові особи:	Міжнародні та внутрішні інвестори, приватні мережі готелів, міжнародні банки.
KPI (18–36 міс.):	% приватних інвестицій у проекти (ціль – залучити >30% від загального бюджету реконструкції у регіоні), зростання іноземного/внутрішнього потоку туристів +50% по відновлених маршрутах, ROI проектів > x% (залежно від проекту).
3) Сталий («зелений») сценарій – трансформаційний	
Суть:	реконструкція з пріоритетом енергоефективності, збереження спадщини та екотуризму; створення довгострокового сталого продукту.
Інструменти/фінансування:	кліматичні фонди, гранти на енергоефективність, програми «зеленої» реконструкції, технічна допомога від ЄС/ЕКО-агенцій.
Ключові особи:	міжнародні екологічні фонди, місцеві громади,
KPI (середньо/довгострокові):	% об'єктів із енергоефективністю, скорочення експлуатаційних витрат на 20–40%, рівень задоволеності туристів сталими практиками, довгострокова конкурентоспроможність на ринках еко/культурного туризму.

Джерело: систематизовано автором з використанням [1; 3; 8; 13]

Висновки. Отже, туристична сфера України зазнала системних руйнувань унаслідок масштабної війни, що підтверджено оцінками ЮНЕСКО та RDNA3: пошкоджено понад 4700 культурних і

туристичних об'єктів, зафіксовано багатомільярдні втрати доходів і суттєве падіння туристичних потоків. Наведені втрати не обмежуються матеріальними ресурсами – вони включають погіршення інвестиційної привабливості, зміни глобальних маршрутів туризму та посилення репутаційних ризиків для країни.

Водночас туризм зберігає значний геоелекономічний потенціал, що підтверджують сучасні наукові підходи до повоєнного відновлення. Галузь здатна відіграти роль драйвера регіональної стабілізації, створення робочих місць, залучення інвестицій та відновлення іміджу держави на світовій арені. Геоелекономічний підхід дозволяє побачити відбудову туризму як складову більш широкої економічної та просторової трансформації, а не як сукупність локальних проєктів. Проведений SWOT-аналіз засвідчив високий рівень внутрішнього потенціалу сектора: наявність культурної спадщини, підтримку міжнародних партнерів, активність креативних індустрій і стійкість внутрішнього попиту. Разом із тим виявлено критичні обмеження – нерівномірність регіонального розвитку, масштабні інфраструктурні руйнування, безпекові ризики та обмежені ресурси місцевих громад. На зовнішньому рівні ключові загрози пов'язані з конкуренцією за інвестиції, можливими повторними атаками та перенаправленням міжнародних туристичних потоків.

Стратегічні сценарії відновлення демонструють, що галузь має декілька можливих траєкторій розвитку – від базового мінімального відновлення до інвестиційно-орієнтованої модернізації та «зеленої» трансформації. Їх теоретична основа спирається на моделі повоєнного розвитку, а геоелекономічна оцінка – на інструментарій OECD (2022), що враховує витрати, вигоди та ризики для кожної стратегії. Порівняльний аналіз показує, що найвищий довгостроковий ефект забезпечує трансформаційний сценарій, який поєднує відбудову з енергоефективністю, діджиталізацією та збереженням культурної спадщини.

Таким чином, перспективи успішної реконструкції туристичної сфери України залежать від здатності держави інтегрувати короткострокові інфраструктурні заходи з довгостроковими геоелекономічними стратегіями. Туризм має потенціал стати інструментом просторового розвитку, відновлення локальних економік і формування міжнародного іміджу країни як безпечної, стійкої та привабливої дестинації. Реалізація цього потенціалу потребує скоординованої взаємодії держави, громад, приватного сектору та міжнародних партнерів, застосування сучасних фінансових механізмів, а також дотримання принципів сталості й прозорості у процесах реконструкції.

Список літератури

1. Aldairany S., Omar R., & Quoquab F. (2018). Systematic review: Entrepreneurship in conflict and post-conflict. *Journal of Entrepreneurship in Emerging Economies*, 10(2), 361–383. URL: https://www.researchgate.net/publication/324553890_Systematic_review_Entrepreneurship_in_conflict_and_post_conflict
2. Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3) February 2022 – December 2023 URL: chrome-

- extension://efaidnbmnnnibpccjpcglcfindmkaj/https://ukraine.un.org/sites/default/files/2024-02/UA%20RDNA3%20report%20EN.pdf
3. Tourism Trends and Policies 2022. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpccjpcglcfindmkaj/https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/support-materials/2022/11/oecd-tourism-trends-and-policies-2022_71dc1773/TTP2022-Policy-Highlights-en.pdf
 4. UNESCO. Estimates of damage to culture and tourism in Ukraine (2023–2024). URL: <https://www.unesco.org/en/articles/ukraine-unesco-estimates-damage-culture-and-tourism-after-2-years-war-35-billion>
 5. Бут Т. (2024) Визначення проблем та повоєнного відновлення туризму в Україні. *Менеджмент та підприємництво: тренди розвитку*, 1(27), С. 32–43. DOI: <https://doi.org/10.26661/2522-1566/2024-1/27-03>
 6. Кириченко С. Подорожі та війна: якою буде туристична індустрія після перемоги. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/21/689436/>
 7. Моца А., Шевчук С., & Середя Н. (2022). Перспективи післявоєнного відновлення сфери туризму в Україні. *Економіка та суспільство*, (41). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-31>
 8. Повоєнна зелена відбудова України: процеси, зацікавлені сторони, участь громадськості. А. Андрусьевич, З. Козак. Аналітичний звіт. URL: <https://ua.boell.org/en/2024/05/20/povoyenna-zelena-vidbudova-ukrayiny-protsesty-zatsikavleni-storony-uchast-hromadskosti>
 9. Післяконфліктна реконструкція. Роль Світового банку. Квітень 1998 року. URL: <https://ua.boell.org/en/2024/05/20/post-war-green-reconstruction-ukraine-processes-stakeholders-public-participation>
 10. Роїк О.Р., Недзвецька О.В. (2022) Шляхи розвитку туристичної сфери України у воєнний період. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: економічні науки*. (46). С. 11–15.
 11. Фастовець, О. (2022). Сфера туризму у повоєнний період: досвід для України. *Економіка та суспільство*, (40). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-43>
 12. Ханенко А., Бобко Н. (2024). Туризм і російсько-українська війна: проблеми сьогодення та перспективи післявоєнного відновлення. *Економічний аналіз*, (34) №3. С. 558–567. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.03.558>
 13. Чорний О. Найкращі часи – попереду. Що відбувається з туризмом в Україні під час війни. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/travel/samy-e-rkie-vremena-vpered-proishodit-turizm-1657645856.html>
 2. Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3) February 2022 – December 2023 URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpccjpcglcfindmkaj/https://ukraine.un.org/sites/default/files/2024-02/UA%20RDNA3%20report%20EN.pdf
 3. Tourism Trends and Policies 2022. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpccjpcglcfindmkaj/https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/support-materials/2022/11/oecd-tourism-trends-and-policies-2022_71dc1773/TTP2022-Policy-Highlights-en.pdf
 4. UNESCO. Estimates of damage to culture and tourism in Ukraine (2023–2024). URL: <https://www.unesco.org/en/articles/ukraine-unesco-estimates-damage-culture-and-tourism-after-2-years-war-35-billion>
 5. But T. Identification of problems and post-war recovery of tourism in Ukraine. *Management and Entrepreneurship: Trends of Development*. 2024. № 1(27). С. 32–43. DOI: <https://doi.org/10.26661/2522-1566/2024-1/27-03>
 6. Kyrychenko, S. Podorozhi ta vijna: jakou bude turindustrija pislja peremoghy [Travel and war: what will the tourism industry be like after victory]. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/21/689436/>
 7. Motsa A., Shevchuk S., & Sereda N. (2022) Prospects of the post-war recovery of tourism in Ukraine. *Economy and society*, no. (41). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-31>
 8. Post-war green reconstruction of Ukraine: processes, stakeholders, public participation A. Andrushevych, Z. Kozak. Policy paper. – JANUARY – FEBRUARY 2024 URL: <https://ua.boell.org/en/2024/05/20/post-war-green-reconstruction-ukraine-processes-stakeholders-public-participation>
 9. Post-Conflict Reconstruction. The Role Of The World Bank. April 1998. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpccjpcglcfindmkaj/https://documents1.worldbank.org/curated/en/175771468198561613/pdf/multi-page.pdf
 10. Rojik, O. R., Nedzvecjka, O. V. (2022) Shljakhy rozvytku turystychnoji sfery Ukrainy u vojennyj period [Ways of development of the tourism sphere of Ukraine during the war period]. *Naukovyj visnyk Khersonskogo derzhavnogho universytetu. Serija: ekonomichni nauky – Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: economic sciences*, 46, 11–15.
 11. Fastovets, O. (2022). Sfery turizmu u povoiennyi period: dosvid dla Ukrainy [Tourism in the post-war period: experience for Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 40. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-43> URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-43>
 12. Khanenko, A., & Bobko, N. (2024). Turyzm i rosiis'ko-ukrains'ka viina: problemy sohodennia ta perspektyvy pisljaviioennoho vidnovlennia [Tourism and the Russian-Ukrainian war: Current problems and post-war recovery prospects]. *Ekonomichniy analiz*, 34(3), 558–567. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.03.558>
 13. Chorny O. Naikrashchi chasy – poperedu. Shcho vidbuvaietsia z turyzmom v Ukraini pid chas viiny. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/travel/samy-e-rkie-vremena-vpered-proishodit-turizm-1657645856.html>

References (transliterated)

1. Aldairany S., Omar R., & Quoquab F. (2018). Systematic review: Entrepreneurship in conflict and post-conflict. *Journal of Entrepreneurship in Emerging Economies*, 10(2), 361–383. URL: https://www.researchgate.net/publication/324553890_Systematic_review_Entrepreneurship_in_conflict_and_post_conflict

Надійшла (received) 25.12.2024

Відомості про авторів / About the Authors

Микола Вікторович Руденко (Mykola Rudenko), доктор економічних наук, професор, Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького, в.о. директора інституту економіки і права, м. Черкаси, Україна; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1966-7695>; e-mail: mykola_rudenko@ukr.net